

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΥΠΟ

Ἄρχιμ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
Διδάκτορος Φιλολογίας

Τὸ ὄνομα εἶναι κάτι ποῦ συναντοῦμε πολὺ συχνὰ μέσα στὴν καθημερινή μας, τὴν κοινωνικὴ συναναστροφή. Ἡ ἐκτενὴς καὶ διαρκὴς ἀναφορὰ μας στὰ ὀνόματα προσώπων καὶ πραγμάτων καθιστᾷ φανερὴ τὴ θέση τους μέσα στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ὑπαρξή. Θὰ λέγαμε πὼς τὸ ὄνομα εἶναι ἡ γέφυρα ἢ ὁ κρῖκος ποῦ μᾶς συνδέει μὲ τὸ συγκεκριμένο πρόσωπο ἢ πράγμα. Ἐτσι, ἂν τὸ ὄνομα εἶναι δηλωτικὸ στοιχείο¹ τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἀλόγων ἀκόμη ὄντων, πόσο μᾶλλον ἔχει μεγάλη ἀξία γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὄχι μόνον ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος φέρει κάποιον ὄνομα, ἀλλὰ ἐπειδὴ κυρίως εἶναι αὐτὸς ποῦ ὀνομάζει ὅλα τὰ ἄλλα γύρω του ἀντικείμενα καὶ ὄντα.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ΒΕΠ *Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων*, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1955 κ.έ.
- DACL *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Paris 1924 κ.έ.
- ΕΕΒΣ *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, Ἀθῆναι 1924 κ.έ.
- GOThR *The Greek Orthodox Theological Review*, Brookline, Massachusetts.
- ΜΕΕ *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεΐα*, ἔκδ. β' Φοῖνικος, Ἀθῆναι.
- ΜΛΕΓ *Μέγα λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, H. Liddel - R. Scott, ἔκδ. Ἴω. Σιδέρης, Ἀθῆναι.
- PG *Patrologia Graeca*, ἔκδ. J. P. Migne, Paris 1857-1866.
- RHE *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, Louvain 1939 κ.έ.
- ΘΗΕ *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεΐα*, Ἀθῆναι 1962-1968.
- ThWB B *A Theological Word Book of the Bible*, ἔκδ. A. Richardson, New York 1966.

1. Πρβλ. Ἰουστινιανοῦ, *Εἰσηγήσεις*, 29 (2.20): «Τὰ ὀνόματα δηλώσεως ἔνεκα τῶν ἀνθρωπίνων ἐπενερόνται· εἰ δὲ δυνατὸν ἐξ ἑτέρου οἰουδὴποτε τρόπον τὸ ὑποκείμενον καταληφθῆναι πρόσωπον, οὐδεμία ἐστὶ διαφορά».

Χαρακτηριστικό είναι τὸ γεγονός, ὅτι στὴν Ἑδέμ ὁ ἄνθρωπος ὀνομάζει τὰ πράγματα. «Μόλις δημιουργήθηκαν τὰ ζῶα, γιὰ νὰ μὴ μείνει ὁ Ἄδὰμ ἀσυντρόφευτος, ὁ Θεὸς τὰ πηγαίνει στὸν Ἄδὰμ γιὰ νὰ τὰ ὀνοματίσει. “Καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἄδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ”. Στὴ Βίβλο ἓνα ὄνομα εἶναι κάτι ἀμέτρητα περισσότερο ἀπὸ ἓνα μέσο γιὰ νὰ διακρίνουμε ἓνα πράγμα ἀπὸ ἓνα ἄλλο πράγμα. Στὴ Βίβλο ἓνα ὄνομα φανερώνει τὴν ἴδια τὴν οὐσία ἑνὸς πράγματος ἢ καλύτερα τὴν οὐσία τοῦ ὡς δῶρου τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὄνομα φανερώνει τὸ νόημα καὶ τὴν ἀξία ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, τὴ γνώση, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὴ γνώση τῆς θέσης καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ μέσα στὸν κόσμο ποὺ δημιούργησε ὁ Θεός. Τὸ ὄνομα ἑνὸς πράγματος, μὲ ἄλλα λόγια, εἶναι ἡ εὐλογία ποὺ κάνουμε στὸν Θεὸ γιὰ τὸ πράγμα αὐτὸ καὶ μέσα στὸ πράγμα αὐτό»².

Ἐδῶ θὰ γίνει μιὰ σύντομη ἐπισκόπηση τοῦ ἀνθρωπίνου ὀνόματος σὲ σχέση μὲ τὸ ὄνομα ἢ τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ μὲ σκοπὸ νὰ καταστεῖ φανερὴ ἡ λειτουργία τοῦ ὀνόματος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴ μιὰ, καὶ ἡ θέση ὀνόματος στὸν Θεό, ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὸ συμπέρασμα θὰ ἐξαχθεῖ ἀπλό: ὁ Θεός, ἀνεκδοκὴς πάντων, δὲν ἔχει ἀνάγκη ὀνόματος. Τὸ ὄνομα τελικὰ ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ τοῦ πεσόντος ἀνθρώπου.

1. Ἡ σημασία τοῦ ἀνθρωπίνου ὀνόματος.

α) Τὸ ὄνομα.

Τὰ ὀνόματα ἀνέκαθεν εἶχαν σπουδαία σημασία γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία καὶ κατανόηση, δεδομένου ὅτι ἔπαιζαν τὸν ρόλο τῶν στοιχείων ἐκείνων, μὲ τὰ ὁποῖα γινόταν γνωστὴ ἡ δήλωση προσώπων, ζῶων καὶ ἀντικειμένων. Τὸ ὄνομα, τελικὰ, ἐξελίχθηκε γρήγορα σὲ μέσο μὲ τὸ ὁποῖο δηλώνεται κάποιον πρόσωπο ἢ πράγμα³.

Ἔτσι, λοιπόν, τὸ διδόμενον ὄνομα ἀπετέλεσε χαρακτηριστικὸ στοιχείο τῶν ἰδιαιτέρων γνωρισμάτων τοῦ φέροντος. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ ἀκολουθήθηκε μέχρι σήμερον. Ὅταν ἀνακαλύπτεται κάποιον νέο φυτὸ ἢ ζῶον καὶ τοῦ δίνεται ὄνομα, αὐτὸ δὲν γίνεται τυχαῖα, ἀλλὰ ὀνομάζεται ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ παρουσιάζει. Αὐτὸ δὲ ἔχει μεγάλη

2. Schmemmann A., *For the life of the world*, 1964. Ἑλληνικὴ μετάφραση Ζ. Λορεντζάτου, *Γιὰ νὰ ζήσει ὁ κόσμος*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1987, 19-20. Γιὰ περισσότερα βλ. Γ. Χρυσοστόμου, ἱερὸδ., «Ἡ διὰ τῆς εὐχῆς τῆς ἡμέρας ὀνοματοδοσία», *Νέα Σιών* 81 (1989), 214 κ.έ.

3. ΜΛΕΓ, 322. Βλ. καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὁρθοδόξου πίστεως», PG 94, 845: «δηλωτικὰ γὰρ τῶν πραγμάτων ἐστὶ τὰ ὀνόματα».

σημασία γιατί τὸ ὄνομα πλέον λειτουργεῖ ὡς διακριτικὸ γνῶρισμα τοῦ φέροντος αὐτό. Παράλληλα, τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος συνδέεται συνειρμικὰ καὶ λογικὰ μὲ τὸ φέρον αὐτὸ ἀντικείμενο⁴.

Ἄν αὐτὸ ἔχει σημασία γιὰ τὸν φυτικὸ καὶ ζωϊκὸ κόσμο, καθὼς καὶ γιὰ τὰ ἀντικείμενα, πόσο μᾶλλον γιὰ τὸν ἄνθρωπο, στὸν ὁποῖο εἶναι ἐντονότερος ὁ προσωπικὸς χαρακτήρας, τὰ δὲ ἰδιαίτερα ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ ἐμφανίζονται σὲ διαφορετικὸς ἀνθρώπους μὲ τρόπο διάφορο καὶ ἀνεπανάληπτο.

Γιὰ τὸν παραπάνω λόγο βλέπουμε στὴν Παλαιὰ Διαθήκη πὼς ὁ ἄνθρωπος, ὡς τὸ τελειότερο τῶν δημιουργημάτων, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἐμφανίσεώς του, φέρει ἰδιαίτερο ὄνομα δηλωτικὸ τῆς ἀτομικότητας καὶ μοναδικότητάς του καὶ μ' αὐτὸ διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἄλλα πρόσωπα, ποὺ βρίσκονται μαζί του.

Ὁ Δημιουργὸς καλεῖ τὸν πρωτόπλαστο Ἀδὰμ μὲ τὸ ὄνομά του⁵, ἐνῶ ἐκεῖνος δίνει ὀνόματα στὰ ζῶα⁶ καὶ στὴ γυναίκα του⁷. Βλέπουμε ὅτι τὸ ὄνομα, ὅπως ἐπικράτησε, δὲν δινόταν τυχαίᾳ⁸. Ἦδη στὴν περίπτωσή τοῦ Ἀδὰμ εἶναι δηλωτικὸ τῆς χοϊκῆς προελεύσεώς του⁹, ἐνῶ στὴν Εὐὰ δόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ ὄνομα γιὰ νὰ τὴ δηλώσει προμήτορα τῶν ἀνθρώπων¹⁰. Τὴν ἴδια τακτικὴ ἀκολούθησαν ἔκτοτε οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ γέννηση τῶν παιδιῶν τους ἔθεταν σ' αὐτὰ ὄνομα, τὸ ὁποῖο δινόταν γιὰ νὰ ὑπενθυμίζει κάποιον γεγονὸς ἢ περιστατικὸν¹¹ ἢ νὰ ἐκφράσει εὐχή¹², σωματικὴ δύναμη¹³ κι ὄχι σπάνια προερχόταν

4. Π. Γ., «Φιλοσοφία τοῦ ὀνόματος», *Ἐκκλησία* 7 (1929), 403-407.

5. *Γέν.* 5,2: «καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἀδὰμ». Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Ὁμιλία ΚΑ' εἰς τὴν Γένεσιν», *PG* 53, 175-185.

6. *Γέν.* 2,20: «Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσιν καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ».

7. *Γέν.* 3,20: «καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ζωή».

8. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *δ.π.*, 175: «Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὀνομάτων νῦν ἐπαγγέλλομαι ὑμῖν δεικνύναι πολὺν ἐγκεκρυμμένον πλοῦτον νοημάτων».

9. Τὸ ἐβραϊκὸν Ἀδὰμ μεταφράζεται σὲ γῆνιός.

10. *Γέν.* 3,20: «ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων».

11. *Μωϋσῆς*: αὐτὸς ποὺ σώθηκε ἀπὸ τὸ νερό· *Νουμήγιος*: αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε κατὰ τὴ νομμία· *Μανίους*: αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε πρῶτῃ. Βλ. *MEE* 18, 906 καὶ *ΜΑΕΓ*, 323.

12. Τὰ λεγόμενα εὐχεταικὰ ὀνόματα. Πρβλ. Α. Μπουντούρα, *Τὰ νεοελληνικὰ κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα*, ἐν Ἀθήναις 1912, 218 κ.έ.

13. Σ. Μακρή, «Ὄνοματοθεσία», *ΘΗΕ* 9, 926-928.

ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους¹⁴, τῆς οἰκογένειας καὶ τοῦ περιβάλλοντος.

Ἔτσι πολὺ εὐστοχα παρατηρήθηκε ὅτι τὸ ὄνομα καὶ ἡ ὀνοματοδοσία δὲν ἐξελίχθησαν ἄσχετα πρὸς τὸν ἱστορικὸ βίον καὶ τὶς περιπέτειες τῶν λαῶν¹⁵. Εἰδικότερα γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό, ἡ ἱστορικὴ ἐρευνα αὐτῆς τῆς ἐξελίξεως ἔχει πολλὰ νὰ προσφέρει. Μέσω τῶν ὀνομάτων μπορεῖ νὰ παρακολουθηθεῖ ἡ ἱστορικὴ πορεία ἐνὸς ὁλόκληρου ἔθνους¹⁶.

Παραπάνω τονίστηκε πὼς στὸν ἀρχαῖο κόσμον τὸ ὄνομα δὲν διακρίνει ἀπλῶς ἓνα ἄτομον ἀπὸ ἄλλα ἄτομα, ἀλλὰ εἶναι στενὰ συνδεδεμένο μὲ τὴ βαθύτερη φύση του¹⁷. Ἀλλὰ ὅσο ἀναγκαῖα εἶναι αὐτὴ ἡ σύνδεση ἰδίως στὴν ἐποχὴ μας — ὅπου τὰ ὀνόματα δίνονται τυχαῖα μὲ βάση κάποια «προγονικὴ» διαδικασίᾳ¹⁸—, τόσο καὶ δύσκολη εἶναι, ἂν λάβει κανεὶς ὑπόψη του τὴν ὑπερβατικότητά τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου¹⁹. Ὅλοι οἱ χαρακτηρισμοί, ποὺ μποροῦν νὰ δοθοῦν σ' ἓνα ἄνθρωπον, ἀφοροῦν αὐτὰ ποὺ ἔχει κοινά, ἢ ἔστω διαφορετικά, μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Δὲν μποροῦν ὅμως ποτὲ νὰ συλλάβουν τὸ μοναδικὸ καὶ ἀπόλυτον προσωπικὸν τοῦ μυστήριου²⁰.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον δημιουργεῖται ἓνα εὐλόγον ἐρώτημα: ἔχει τελικὰ τὸ ὄνομα καμμιά σημασίαν γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν ἐκφράσει μὲ πληρότητα;

Ἡ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι διπλή. Πρῶτα, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνεξάρτητη τοῦ ὀνόματός του, διότι τὸ ὄνομα δὲν ἔχει τὴ δύναμιν νὰ μεταβάλλει τὸ κακὸ σὲ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἀντίστροφο·

14. Σ. Κυριακίδου, «Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων», *Λαογραφία* 5 (1915), 334.

15. ὁ.π., 334.

16. Τ. Γριτσοπούλου, «Βαπτιστικὰ ὀνόματα ἐκ Πελοποννήσου τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας» *Λαογραφία* 16 (1956), 338.

17. Βλ. Ο. Rankin, «Name», *ThWBB*, 157.

18. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς του: «εἰ γὰρ ἄνθρωποι τοῖς αὐτῶν παιδίους οὐκ ἀπλῶς ἐπιτιθέσσι τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ τὸ μὲν τοῦ πατρὸς, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ πάππου, τὸ δὲ ἀφ' ἐτέρων προγόνων καλοῦντες»· βλ. *PG* 51, 148.

19. Ν. Μπρατσιώτου, *Ἀνθρωπολογία τῆς Π. Διαθήκης*, ἐν Ἀθήναις 1967, 36.

20. Ο. Clement, *Τρία δοκίμια περὶ Ὁρθοδοξίας*, Ἀθήναι 1962, 66· Ἰ. Κορναράκη, *Τὸ πρόβλημα τῆς ψυχολογικῆς ποικιλίας τῶν τύπων καὶ ἡ ὑπὸ τὸ πρῶτον αὐτοῦ θεώρησις τοῦ ἔργου τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς*, Θεσσαλονίκη 1963, 13· Ρ. Tournier, *The meaning of the persons*, London 1966, 15.

οὔτε νὰ προσδώσει στὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα ποιότητες²¹ καὶ ἀξίες πραγματικές²². Δεύτερο, τὸ ὄνομα μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ὡς δεικτικῆς μελλοντικῆς πορείας²³ ἢ νὰ θυμῆσει συμπεριφορὰ ἀνώτερης δεοντολογίας²⁴.

Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἡ χρῆση τῶν ὀνομάτων δὲν εἶναι ἀδιάφορη. Κάθε ἀνθρώπινο ὄνομα, ὡς ὄνομα ὀρισμένου προσώπου, δηλώνει τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο. Εἶναι δὲ δυνατὸ νὰ λεχθεῖ ὅτι τὰ ὀνόματα εἶναι πρόσωπα.

Στὴν καθημερινὴ συνομιλία χρησιμοποιεῖται ἡ ἔκφραση «ἔβγαλε ὄνομα», ποῦ σημαίνει ἐγινε περίφημος, ἐνῶ ἐπὶ κακοῦ εἶναι εὐρύτατα γνωστὴ ἡ παροιμία «κάλλιο νὰ σοῦ βγεῖ τὸ μάτι παρὰ τ' ὄνομα»²⁵. Γι' αὐτὸ καὶ προσέχουμε τί ὄνομα θὰ ἀφήσουμε στὴν κοινωνία²⁶. Ἐπίσης ὀρισμένα ὀνόματα ἀσκοῦν ἐπάνω μας γοητεία καὶ δύναμη, ἐνῶ ἄλλα ἀποστροφή. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ τὰ πρόσωπα ποῦ φέρουν αὐτὰ τὰ ὀνόματα συνδέονται μὲ καλὲς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, στὴν πρώτη περίπτωση, καὶ μὲ ἀρνητικὲς ἐμπειρίες καὶ καταστάσεις, στὴ δεύτερη. Συχνὰ τὰ ὀνόματα εἶναι διακριτικὰ τοῦ θρησκευματος τοῦ φέροντος προσώπου²⁷ καὶ συνδέονται μὲ τὶς φιλοσοφικὲς ἢ κοινωνικὲς πεποιθήσεις τῶν ἀνθρώπων²⁸.

21. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Ὁμιλία ΝΒ'», *PG* 60, 365: «Ὁὐκ ἄρα τὸ ὄνομα ἔχειν ἄρχοντος ἄρχοντά ἐστιν εἶναι' ἐπει καὶ ἄλλοι καλοῦνται μεγάλα ὀνόματα... ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων εἰσὶν ἅπερ καλοῦνται... Οὕτω κάκεινοι οὐκ εἰσὶν ἄρχοντες, ἀλλὰ καλοῦνται».

22. Π. Γ., ὁ.π., 405.

23. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Ὁμιλία ΝΑ'», *PG* 54, 452: «...ἀλλ' ἐναποτίθεσθαι τῇ τοῦ παιδίου προσηγορίᾳ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὴν προαναφώνησιν» καὶ «...ἂν ὁ πατήρ τὴν προσηγορίαν τῷ παιδί μέλλῃ ἐπιτιθέναι, ξένην τινὰ καὶ καινὴν ἐπιτίθῃσιν, ὥστε δι' αὐτῆς προμηνύσαι τινὰ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι».

24. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας...», *PG* 51, 126.

25. Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐρμηνεῖα τῆς λέξης ὄνομα βλ. Γ. Α., «Ὄνομα», *MEE* 18, 906.

26. Πολλὲς φορὲς μάλιστα τὸ ὄνομα χρησιμοποιεῖται ὡς ταυτόσημο τοῦ προσώπου. Βλ. Ἐπιφανίου, «Κατὰ τῶν λεγομένων Γνωστικῶν», *PG* 41, 360: «ἀπάξομαι Ἄλκην, τὸ ποθητόν μοι ὄνομα» καὶ Ἰωάννου Εὐκράτα, «Λειμών», *PG* 87, 2997: «μοναστήριόν ἐστι παρθένων ὡς ὀνομάτων τεσσαράκοντα». Βλ. καὶ *Πρ.* 1, 15: «ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτό».

27. Ὅπως τὰ ὀνόματα Ἀαρῶν, Μωϋσῆς, Μεχμέτ κ.ἄ. Γιὰ περισσότερα βλ. Ε. Vroonen, *Les noms des personnes dans le monde*, Bruxelles 1967, 290.

28. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι ἄσχετη ἡ ἀνακοίνωση τῆς κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κόμματος τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς» στὶς 19.8.87 σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία: «Τὸ δὲ

β) Ἡ ὀνοματοδοσία.

Συνέπεια τῆς μεγάλης σημασίας πού πάντοτε ἔδιναν οἱ ἄνθρωποι στοῦ ὄνομα ἦταν τὸ νὰ ἀκολουθεῖται κάποια συγκεκριμένη διαδικασία κάθε φορὰ πού ἐπρόκειτο νὰ δοθεῖ ἓνα ἀνθρώπινο ὄνομα. Ἄν μάλιστα λάβει κανεὶς ὑπόψη του, ὅτι τὸ διδόμενο σὲ κάθε ἄνθρωπο ὄνομα ἦταν στοιχεῖο ἐνὸς συγκεκριμένου προσώπου, πού ἔφερε ἀποκλειστικὰ τὴν αὐστηρὰ ἀτομικὴ σφραγίδα τῆς δικῆς του προσωπικότητος²⁹, τότε ἀκριβῶς καταλαβαίνει γιατί ἐπικράτησε τὸ ἔθιμο τῆς ὀνοματοδοσίας, μέσα ἀπὸ κάποια ιδιαίτερη πράξη.

Ἀξίζει στοῦ σημείου αὐτὸ νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ ἀρχαίους λαοὺς οἱ γονεῖς μαζὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς ἔδιναν τὸ ὄνομα στοῦ νεογέννητο βρέφους ἀμέσως μετὰ τῆ γέννησὶ του³⁰. Ἡ πράξη αὐτὴ τῆς οἰκογενειακῆς ὀνοματοδοσίας εἶχε ἐπίσημο χαρακτήρα, ἐνῶ ἀργότερα—ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια— συνδέθηκε μὲ θρησκευτικὲς τελετὲς καὶ λαογραφικὲς δοξασίαι. Ἡ μεγάλη αὐτὴ βαρῦτητα, πού ἀπὸ παλαιὰ δόθηκε καὶ δίνεται στὴν πράξη τῆς ὀνοματοδοσίας καὶ στοῦ κατ' αὐτὴ διδόμενου ὄνομα, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὶς πολλὲς συζητήσεις πού ἔγιναν σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο καὶ χρόνον τῆς ὀνοματοδοσίας³¹, καθὼς καὶ στίς ἐπανειλημμένες ἀλλαγὲς πού ἔγιναν στὸν τρόπο καὶ τὶς ἀντίστοιχες μεταθέσεις στὸν χρόνον.

Ἡ ἔλλειψη ὀνοματοδοσίας, καὶ συνεπῶς ὀνομάτων, ἀπὸ κάποιο λαὸ ἔθεωρεῖτο ἀνέκαθεν ἔλλειψη πολιτισμοῦ. Σ' αὐτὸ συνηγορεῖ καὶ μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου³². Ἀντίθετα μ' αὐτὸ πού συνέβαινε στοὺς πρωτόγονους λαοὺς, στοὺς πολιτισμένους οἱ ἄνθρωποι φέρουν προσωπικὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια καὶ λαμβάνουν μὲ πράξη ὀνοματοδοσίας³³.

Καθὼς τὸ ὄνομα ἀπέκτησε τέτοια σημασία καὶ θεωρήθηκε ὡς ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἀτόμου, προικίστηκε μὲ μαγικὲς ιδιότητες,

κράτος θὰ ἐγγυᾶται ...γενίκευση τοῦ πολιτικοῦ γάμου καὶ τῆς μὴ θρησκευτικῆς ὀνοματοδοσίας...». Βλ. Ἐφημερίδα *Μακεδονία* τῆς 20.8.87, 9.

29. Π. Γ., *ὁ.π.*, 403.

30. Σ. Μακρῆ, *ὁ.π.*, 927.

31. Πρὸβλ. σχετικὰ Παντελεήμονος, Μητροπ. Θεσσαλονίκης, «Ἡ ἱεροτελεστία τῆς ὀνοματοθεσίας», *Ἐκκλησία* 42 (1965), 417. Γιὰ τὶς ἀπόψεις πού διατυπώθηκαν καὶ τὴ σύγχυση πού ἐπικράτησε καὶ ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον γιὰ τὸν χρόνον τῆς ὀνοματοδοσίας θὰ γίνῃ λόγος πρὸ ἀναλυτικὰ παρακάτω.

32. Βλ. Ἡροδότου, Δ', 184: «οἱ ἀνώνημοι εἰσι μόννοι ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν' ἄλεσι μὲν γὰρ σπὶ ἐσσι Ἀτάραντες οὖνομα, ἐνὶ δὲ ἐκάστω αὐτῶν οὖνομα οὐδὲν κέεται».

33. Φ. Κουκουλέ, «Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν βάπτισιν ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν», *ΕΕΒΣ* 14 (1938), 134-137.

ὥστε νὰ πιστεύεται πῶς ἡ καλὴ ἐκλογὴ ὀνόματος ἐπιδρᾷ στὴν τύχη τοῦ ἀτόμου. Γιὰ τὴν καλή, μάλιστα, ἐκλογὴ καταφεύγουν οἱ γονεῖς σὲ εἰδικῆς μαντεῖες. Ἡ ὀνομασία, ἐπίσης, τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ ζώου ἀσκεῖ μεγάλη ἐπίδραση στὸν ὀνομαζόμενο. Ἡ γνώση τοῦ ὀνόματος εἶναι στοιχεῖο μαγικῶν ἐνεργειῶν, καθιστᾷ τὸν φέροντα ὑποχείριο τοῦ γνώστη. Τέτοιες ἀντιλήψεις συναντῶνται καὶ στὴν Κ. Διαθήκη, ὅπου ὁ Χριστὸς ρωτᾷ τὸ δαιμόνιο «τί ὄνομά σοι»³⁴ καὶ ἀλλοῦ, ὅπου οἱ μαθητὲς ἀναφέρουν στὸν Χριστὸ «εἶδαμέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια»³⁵.

Ἡ μαγικὴ χρῆση τοῦ ὀνόματος συνδέθηκε μὲ ἀσθένειες καὶ μὲ τὶς ὀλέθριες, γενικά, δυνάμεις τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Τέλος, ἀπλὴ καὶ μόνο προσφώνηση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ πίστευαν πῶς εἶχε μαγικὴ δύναμη³⁶.

Τῆς ὀνοματοδοσίας προηγεῖται ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὀνόματος. Ἄν λάβει κανεὶς ὑπόψη του, ὅτι τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ ἰσόβιο ἀναμνηστήριο τῆς κλήσεως³⁷ τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ ἐκβαση προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων³⁸, καταλαβαίνει τότε τὴ βαρῦτητα ποῦ ἔδιναν ἀνέκαθεν στὴν ἐκλογὴ τοῦ ὀνόματος. Πρὸς τοῦτο συνέβαλε πολὺ καὶ ἡ δεισιδαίμων πίστη στὴ μαγικὴ δύναμη τοῦ ὀνόματος.

Κακῶς πιστεύεται ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὀνόματος εἶναι περιορισμένης ἐκτάσεως φαινόμενο καὶ ἀφορᾷ μόνο πρόσφατες λαογραφικῆς συνήθειες. Τρόπους γιὰ ἐκλογὴ ὀνομάτων μαρτυρεῖ ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος³⁹, ἐνῶ ὁ Γ. Πολυμέρης μιᾷ ἐκτενῶς⁴⁰ «περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς δεσποσύνου, πῶς Σιμωνὶς ἐκλήθη»: «Ἐνταῦθα ἐκθέτει πῶς ὁ ὑπ' αὐτοῦ βιογραφούμενος βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ἐλυπεῖτο σφόδρα ἐπὶ τῇ στερηήσει καὶ ἀπωλείᾳ θηλειῶν παιδῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ νεογέννητον θηλυκὸν ὑπῆρχε φόβος μὴ καὶ αὐτὸ ὡς τὰ προηγούμενα ἀπολεσθῆ, ἰδοὺ εἰς ποῖον καταφεύγει ὁ βασιλεὺς τέχνασμα,

34. *Μκ.* 5, 9.

35. *Λουκ.* 9, 49.

36. Γιὰ περισσότερα ἐπὶ τοῦ θέματος βλ. Caraman, «Les bases mystiques de l'anthroponymie» *Bakania* 3 (1943), 470 κ.έ. Δ. Οἰκονομίδου, «Ὄνομα καὶ ὀνοματοθεσία εἰς τὰς δοξασίας καὶ συνηθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», *Λαογραφία* 20 (1962), 447-453. Μ. Tournefort, *Relation d' un voyage du Levant*. τόμ. I, Lyon 1717, 204-205.

37. Κ. Καλλινίκου, Πρωτοπρ., *Ὁ Χριστιανικὸς Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ*, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1921, 476.

38. Π. Γ., *ὁ.π.*, 403.

39. *PG* 61, 105.

40. Βλ. Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, *PG* 144, 305-306.

ὄπερ εἰσηγήθη εἰς αὐτὸν γυνή τις περὶ τὰ τοιαῦτα ἔμπειρος. Ἔσθησαν κατὰ σειρὰν δώδεκα εἰκόνας, ὧν ἐκάστη παρίστα καὶ ἓνα τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Ἦναψαν ἐνώπιον ἐκάστης ἐξ αὐτῶν ἀνὰ ἓνα ἰσομήκη καὶ ἰσοστάθμιον κηρὸν. Περιέμειναν εὐχόμενοι, μέχρις οὗ οἱ κηροὶ κατακαῶσι. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐνώπιον τοῦ ἀποστόλου Σίμωνος κηρὸς ἠφανίσθη τελευταῖος, διὰ τοῦτο καὶ ἡ νεογέννητος πριγκήπισσα “Σιμωνίς” παρωνύμως ἐκλήθη, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι οὕτω θὰ ἐπιζήση τῶν προαποθανουσῶν ἀδελφῶν αὐτῆς»⁴¹.

Ἄπὸ τὰ νεώτερα ἔθιμα νὰ ἀναφέρουμε αὐτό, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀπαγγέλλουν πολλὰ ὀνόματα καὶ αὐτὸ στὸ ὁποῖο τὸ παιδί φτερνιστεῖ θεωρεῖται τὸ κατάλληλο⁴². Ἄλλου ἐκφωνοῦν ὀνόματα τὴν ὥρα πού ὁ ἱερέας χύνει νερὸ ἀπὸ κάποιο ἀγγεῖο σὲ σταγόνες, θεωρεῖται δὲ κατάλληλο τὸ ὄνομα ἐκεῖνο κατὰ τὴν ἐκφώνηση τοῦ ὁποῖου σταματήσει μιὰ σταγόνα στὸ χεῖλος τοῦ ἀγγείου⁴³.

Τελικὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ ὀνόματος, πού προηγεῖται τῆς ὀνοματοδοσίας, ἐπηρεάστηκε σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀντίληψη πῶς τὸ ὄνομα εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένο μετὰ τὸ ὀνομαζόμενο πρόσωπο. Κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν παρατηρεῖται ἀποκλεισμὸς ὀρισμένων ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἔφεραν πρόσωπα πού δὲν ἀντιπροσώπευαν κάτι ἀξιωμακτικόν, οὔτε συνδέονταν μετὰ μνήμες ἀγαθές. Τὰ ὀνόματα Ἰούδας, Ἄρειος, Μακεδόσιος κ.ἄ. εἶναι τὰ πλέον χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τοῦ παραπάνω φαινομένου, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ χριστιανικὴ παράδοση⁴⁴.

Ἔτσι παρουσιάζονται τάσεις προτιμήσεως κάποιων ὀνομάτων καὶ ἀποσιροφῆς ἄλλων. Σ’ αὐτὸ συντείνουν καὶ πολλοὶ τοπικοὶ λόγοι, ὅπως εἶναι ἡ ἰδιαίτερη τιμὴ τῶν τοπικῶν ἁγίων⁴⁵.

Στὴν ἰδιαίτερη προτίμηση ἑνὸς ὀνόματος συντελεῖ καὶ ἡ προσέλευσός του. Ἔτσι, ἔχουμε ὀνόματα πού προέρχονται ἀπὸ ὀνομασίες φυτῶν, ζώων, μετάλλων, λουλουδιῶν, ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοση, ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση ἢ τὴ βυζαντινὴ, ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη ἀντίληψη τοῦ λαοῦ κι ἀπὸ ἠθικὰ προτερήματα, ἀπὸ διάφορα

41. Κ. Καλλινίκου, *δ.π.*, 476-477. Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, *δ.π.*, 137.

42. Σ. Κυριακίδου, *Ἑλληνικὴ λαογραφία*, Α', ἐν Ἀθήναις 1922, 365.

43. Δ. Οἰκονομίδου, *δ.π.*, 450.

44. Γιὰ τὴν προτίμηση ὀνομάτων βλ. Π. Λορεντζάτου, «Κεφαλλήνων βαπτιστικὰ ὀνόματα διπλᾶ», *Λαογραφία* 2 (1910), 209-210 καὶ Σ. Σταμνόπουλου, «Ὄνοματολογικά», *Λαογραφία* 6 (1917), 433.

45. Γιὰ τὸ θέμα βλ. περισσότερα: Δ. Οἰκονομίδου, *δ.π.*, 459-493· Σ. Κυριακίδου, *δ.π.*, 335-341· Π. Γ., *δ.π.*, 404-406. Βλ. καὶ *MEE* 18, 906.

περιστατικά, ἀπὸ εὐχῆς (εὐχητικὰ) καὶ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ. Μεγάλη, ἀσφαλῶς, βαρῦτητα δόθηκε στὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων⁴⁶.

2. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

α) Στὴν Π. Διαθήκη.

Δὲν ὑπάρχει βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης ποῦ νὰ μὴ ἀναφέρεται συστηματικὰ καὶ ἐπανελημμένα στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ μόνο μιὰ ματιὰ στὸ κείμενο ἢ μιὰ γρήγορη ἀνάγνωσή του πείθει γιὰ τοῦτο.

Ἐκεῖνο ποῦ πρῶτα συναντοῦμε εἶναι ἡ ἐκδηλῆ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίσει τὸν Θεὸ μὲ τὸ ὄνομά του. Ἡ ἐπιθυμία αὐτή, ὄχι σπάνια, μετατρέπεται σὲ ἀγωνία. Ἔτσι μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ ἡ ἐρώτηση τοῦ Ἰακώβ πρὸς τὸν Θεό: «ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά σου»⁴⁷. Αὐτὴ ἡ ἀγωνία γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματός Του, ἐνῶ παρατηρεῖται στὰ πρῶτα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, ὅσο προχωροῦμε ὑποχωρεῖ. Κι αὐτὸ διότι ὁ Θεὸς ἀπαντᾷ στὸν ἄνθρωπο: «Οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν... τοῦτό μου ἐστὶν ὄνομα αἰώνιον...»⁴⁸. Καὶ ὁ ἄνθρωπος πλέον γνωρίζει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ του: «Κύριος ὄνομα αὐτῶ»⁴⁹. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκδηλα δεῖχνει τὴν ἱκανοποίησή του: «ἀκηκόαμεν γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ»⁵⁰. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸ μὲ τὸ ὄνομά του⁵¹.

Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ συνδέεται στὴν Π. Διαθήκη ἄμεσα μὲ τὴ δοξολογία καὶ τὸν αἴνο τοῦ Θεοῦ: «αἰνέσουσι τὸ ὄνομά

46. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Ἐπιτίμησις...», PG 51, 148-149· Ἀνωνύμου, Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης, Σουρωτὴ Θεολογικῆς 1987, 23. Τ. Γριτσόπουλου, ὁ.π., 341· Η. Leclercq, «Noms Propres», DACL 12 (1936), 1481 καὶ Ε. Vroonen, ὁ.π., 269. Γιὰ τὴ χριστιανικὴ ὀνοματοδοσίαν περισσότερα στὴ μονογραφία Γ. Χρυσοστόμου, Ἀρχιμ. Ὀνοματοδοσία, Θεσσαλονίκη 1991.

47. Γέν. 32, 30.

48. Ἐξ. 3, 15-16.

49. ὁ.π., 15, 3.

50. Ἰησοῦς Ναυῆ, 9, 9. Βλ. καὶ Δευτ. 32, 3.

51. Βλ. Δ' Βασ. 5, 11· Ἠσ. 26, 13· Ψαλ. 79, 18. Ἐπικρατοῦσε μάλιστα στοὺς πρωτόγονους λαοὺς ὅτι ὁ κάτοχος τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ δεσπόζει τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Εἶναι δυνατὸ ὅμως ὁ Θεὸς νὰ ὑπακούσει σ' ἓνα μόνο, τὸ μέγιστο καὶ ἀληθινὸ του ὄνομα, ὅπως αὐτὸ φαίνεται στοὺς μαγικοὺς παπύρους, ὅπου ἡ γνώση τοῦ ὀνόματος κρίνεται πολὺ σπουδαία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ εὐχόμενος ἀπαριθμεῖ ὅλα τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ εἶναι σίγουρος ὅτι δὲν παρέλειψε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ἀκουσθεῖ. Πρβλ. «ἐπίβλεψόν με τὸν εἰδῶτά σου τὸ ἀληθινὸν ὄνομα καὶ ἀυθεντικὸν» Ι. Κακρυδιῆ, Ἀραΐ, ἐν Ἀθήναις 1929, 13-14.

σου»⁵², «εὐλογήσουσιν ὄνομα δόξης σου»⁵³, «αἰνέσω τὸ ὄνομά σου ἐνδεδελεχῶς»⁵⁴, «εὐλογήσω τῷ ὀνόματι Κυρίου»⁵⁵, «ὑμνήσατε τὸ ὄνομα Κυρίου»⁵⁶.

Ἐχει ἤδη εἰπωθεῖ πῶς τὸ ὄνομα ἐνὸς προσώπου φανερώνει τὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ πῶς τὸ ὄνομα εἶναι τελικὰ τὸ πρόσωπο. Αὐτὸ παρατηρεῖται ἔντονα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ στὴν Π. Διαθήκη. Γι' αὐτὸ συμβαίνει τὸ μεγαλεῖο τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ νὰ σημαίνει τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ⁵⁷· ὁ ὕμνος στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι τελικὰ ὕμνος στὸν ἴδιο τὸ Θεό⁵⁸· ἡ δόξα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ νὰ μεταφράζεται σὲ δόξα τοῦ Θεοῦ⁵⁹· ἡ γνώση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ νὰ ἀφήνει τὴν ιδέα στὸν ἄνθρωπο τῆς Π. Διαθήκης τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ⁶⁰.

Αὐτὴ ἡ σύνδεση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καθιστᾷ φανερὴ καὶ τὴ διάκριση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ⁶¹ ἀπὸ τὸ ὄνομα κάθε ἄλλου ψεύτικου Θεοῦ καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλο πονηρὸ⁶² ὄνομα. Ἡ γνώση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἄλλων θεῶν συντελεῖ στὴν πιστότητα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ, καθὼς καὶ στὴ δοξολογία Του. Παράλληλα, ὁδηγεῖ στὴ μὴ ἐπίκληση τῶν ψεύτικων θεῶν καὶ στὴ μὴ δοξολογία τους⁶³. Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ δὲν γίνεται τυχαῖα, ὅπως ἴσως τῶν τόσων ἄλλων θεῶν. Ἐτσι, λοιπόν, ἡ θέση τῆς Π. Διαθήκης δὲν εἶναι μόνον ἡ μὴ ἀναφορὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ψεύτικων θεῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ μὴ δεον-

52. Β' Παρ. 6, 26.

53. Νεεμ. 9, 5.

54. Σοφ. Σιράχ 51, 4.

55. δ.π., 51, 12.

56. Ἦσ. 12, 5.

57. Γέν. 12, 2: «καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου».

58. Ἐσθῆρ 4, 17: «ἵνα ζῶντες ὑμῶμέν σου τὸ ὄνομα». Βλ. καὶ Ψαλ. 9, 2· 95, 2.

59. Ματ. 2, 2: «τοῦ δοῦναι δόξαν τῷ ὀνόματί μου».

60. Ψαλ. 9, 10: «οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου». Γ' Βασ. 8, 43: «ὅπως γνώσι πάντες οἱ λαοὶ τὸ ὄνομά σου». Πρβλ. καὶ Ψαλ. 82, 18. Σχετικὰ μὲ τὸ ὄνομα Γιαχβὲ καὶ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Βλ. Μ. Besnard, *Le Mystère du nom*, Paris 1962, 78-80. Γιὰ περισσότερα βλ. Σ. Καλαντζάκη, *Ἐτυμολογία καὶ Θεολογικὴ Ἑρμηνεῖα Βιβλικῶν Ὄνομάτων βάσει ἱερῶν ὀνομαστικῶν. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*, Θεσσαλονίκη 1983.

61. Ἐξ. 34, 14.

62. Πρβλ. Δευτ. 22, 14 καὶ 19.

63. Ἐξ. 23, 13: «ὄνομα θεῶν ἑτέρων οὐκ ἀναμνησθήσεσθε».

τολογικὴ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπον τυχαῖο⁶⁴.

Ἀντίθετα, ἡ δικαιολογημένη καὶ ἐπιβεβλημένη χρῆσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ γίνεται αἰτία εὐλογίας. Μεγάλοι ἄνδρες τῆς Π. Διαθήκης εὐλογοῦν στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ⁶⁵, μιλοῦν⁶⁶ στὸ ὄνομά Του καὶ προφητεύουν⁶⁷.

β) Στὴν Κ. Διαθήκη.

Ἀντίθετα μὲ τὴν Π. Διαθήκη, ὅπου ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται καλυμμένος, στὴν Κ. Διαθήκη ἔχουμε πλέον σαφῆ ἐμφάνιση τοῦ Θεοῦ ὡς Τριαδικοῦ καὶ σαφῆ τὴν ἐμφάνιση τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀκόμη καὶ ὅταν συναντᾶται ταυτόχρονη παρουσία τους. Συνέπεια αὐτοῦ εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἔχουμε καὶ σαφῆ τὴ διάκριση τῶν ὀνομάτων τῶν τριῶν προσώπων τοῦ Θεοῦ, ὡς Πατέρα, ὡς Υἱοῦ καὶ ὡς Ἁγίου Πνεύματος⁶⁸.

Καὶ στὴν Κ. Διαθήκη συνατᾶται ἡ ταύτιση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰ τὸ ὄνομα συνδέεται μὲ τὸ πρόσωπο ποῦ τὸ φέρει. Τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος προκαλεῖ τὴν παράσταση τοῦ φέροντος προσώπου. Πρέπει, ὁμως, νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι δὲν σημαίνει πῶς ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ λατρεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Στὴν πλάνη αὐτὴ κατέληξαν οἱ ὀνοματολάτρες (κυρίως Ρῶσοι), οἱ ὁποῖοι ξεκινώντας ἀπὸ τὸ ὅτι «τὸ ὄνομα δὲν διαχωρίζεται ἐκ τοῦ κατόχου τοῦ ὀνόματος» πίστεψαν πῶς «ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει εἰς τὸ ὄνομά του»⁶⁹. Ἔτσι, τὸ «ἔσεσθε μισοῦμενοι

64. Βλ. Ἐξ. 20, 7 καὶ Δευτ. 5, 11. Σχετικὰ μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ στὴν Π. Διαθήκη διαμορφώθηκαν δύο βασικὲς παραδόσεις: ἡ Γιαχβική καὶ ἡ Ἐλωχειμική. Στὴν πρώτη ὁ Θεὸς ἀναφέρεται πάντοτε μὲ τὸ ὄνομα Γιαχβὲ καὶ στὴ δεύτερη μὲ τὸ ὄνομα Ἐλωχέιμ. Γιὰ περισσότερα βλ. Δ. Δοῦκου, *Συνοπτικὴ Εἰσαγωγή στὴν Παλαιὰ Διαθήκη*, Θεσσαλονίκη 1981, 189.

65. Β' Βασ. 6, 18: «ἐυλόγησε (ὁ Δαυὶδ) τὸν λαὸν ἐν ὀνόματι Κυρίου». Πρβλ. καὶ Δευτ. 18, 5.

66. Α' Παρ. 21, 19.

67. Β' Ἑσθρ. 5, 1.

68. Πρβλ. Μτ. 28, 19: «βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος».

69. Κ. Παπουλίδη, *Οἱ Ρῶσοι Ὀνοματολάτραι τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, Θεσσαλονίκη 1977. Βλ. καὶ *Μακεδονικά* 11 (1971), 120. Πρβλ. καὶ τὶς βιβλιοκρισιεὶς τῶν Π. Πάσχου, στὸ *Θεολογία* 49, (1978), 620-621· Η. Σ., στὸ *Irenikon* 51 (1978), 587, Γ. Στάθη, στὸ *Ἐκκλησία* Α55 (1978), 53-54· D. Constantelos, στὸ *GOTHR* 25 (1980), 210-211· K. Ware, στὸ *Διαβάζω* 37 (1980), 79-80 καὶ στὸ *Sobornost* 1 (1979), 89 καὶ Β. Σταυρίδου, στὸ *Κληρονομία* 6 (1974), 185 καὶ 9 (1977), 484-485, καὶ στὸ *RHE* 77 (1982), 323. Γιὰ τοὺς ὀνοματολάτρες ὁ σύλλογος θεολόγων καθηγητῶν ὑπέβαλε εἰδικὴ γνωμοδότηση. Βλ. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 33 (1913), 123-125.

ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου»⁷⁰ ἀντιστοιχεῖ ἀβίαστα μὲ τὸ ἔσεσθε μισοῦμενοι δι' ἐμέ. Ἐπιπλέον, ἡ πίστη στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν πίστη στὸν ἴδιο τὸν Θεό⁷¹. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς προετοίμασε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν κατάχρηση τοῦ ὀνόματός του ἀπὸ ψευδοπροφήτες⁷² καὶ ἰδιαίτερα τόνισε τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ὄλων ἐκείνων πού, ἐνῶ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι. Ἀκόμη προστάτευσε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ κηρύγματα ψευδοπροφητῶν κάτω ἀπὸ κάποιο ὄνομα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος φανέρωσε⁷³ ποιὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς Θεός, καθὼς ἤρθε στὸ ὄνομά Του⁷⁴.

Ἀντίθετα, ἡ χρῆση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ (Χριστοῦ) ἀπ' ὄλους ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτόν, καθιστᾷ δυνατὴ τὴν ἐνέργεια θαυμάτων⁷⁵ καί, ἐκτὸς αὐτοῦ, ἀποτελεῖ ἐχέγγυο τοῦ γνήσιου μαθητῆ⁷⁶. Ἐπίσης, τὸ κήρυγμα τῶν μαθητῶν ἔχει ἰσχύ, ὅταν γίνεται στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη κι ὅταν πρόκειται γιὰ λόγο προφητικῶ⁷⁷. Ἐπίσης, ὅποιαδήποτε παραγγελία⁷⁸, καθὼς καὶ ἡ βάπτισις νέων μελῶν στὴν ἀρτισύστατη Ἐκκλησία⁷⁹.

Ὁ Χριστὸς ἔχει τὴ διπλὴ ιδιότητα τὸ νὰ εἶναι Θεός καὶ ἄνθρωπος. Ἔτσι, ὡς ἄνθρωπος παίρνει κάποιο ὄνομα⁸⁰ ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ μάλιστα ὄνομα πού προφητεύθηκε⁸¹. Στὴ Κ. Διαθήκη, ὁμως, καὶ κυρίως στὴν παύλεια θεολογία γίνεται σαφῆς διάκριση τοῦ ἀνθρωπίνου ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ κατεξοχὴν θεῖο ὄνομα, τὸ «ὑπὲρ πᾶν ὄνομα»⁸², ἡ παραχώρηση τοῦ ὁποίου συνδέεται μὲ τὴν ὑπερύψωση τοῦ Χριστοῦ στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα· αὐτὸ ἐπιγραμματικὰ

70. *Μτ.* 10, 22· *Μκ.* 13, 13· *Λουκ.* 21, 17.

71. *Ἰω.* 1, 12: «πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ» καὶ 2, 23: «πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

72. *Μτ.* 24, 5: «πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου». Βλ. καὶ *Μκ.* 13, 6 καὶ *Λουκ.* 21, 8.

73. *Ἰω.* 17, 6: «ἐφανέρωσα τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀνθρώποις» 17, 26: «ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου».

74. Πρβλ. *Μτ.* 21, 9· 23, 39· *Μκ.* 11, 9.

75. *Μτ.* 7, 22: «Τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν». Βλ. καὶ *Μκ.* 16, 17. *Ἰω.* 10, 17. Πρβλ. Ὁριγένους, «Κατὰ Κέλσου Α'», *PG* 11, 708A καὶ 785C.

76. Πρβλ. *Μτ.* 9, 38-39 καὶ *Λουκ.* 9, 49.

77. Βλ. *Μτ.* 7, 22· *Ἰακ.* 5, 10.

78. Πρ. 16, 18· *Β' Θεσσ.* 3, 6.

79. Πρ. 10, 48· 19, 5.

80. Πρβλ. *Μτ.* 1, 25.

81. *Μτ.* 1, 21 καὶ 23. *Λουκ.* 1, 31: «καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν».

82. *Φιλ.* 2, 9: «ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα».

διατυπώνει κι ὁ Θεοδώρητος λέγοντας ὅτι «ἐλάβεν ὡς ἄνθρωπος, ἀπερ εἶχεν ὡς Θεός»⁸³. Ἀρχαιότεροι καὶ νεώτεροι θεολόγοι συμφωνοῦν ὅτι ἡ μνεῖα τοῦ παραπάνω ὀνόματος ἀφορᾷ τὸ ὄνομα Κύριος⁸⁴. Εἶναι τὸ μοναδικὸ καὶ ἀποκλειστικὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τέλος, ὑπάρχει σαφέστατη ἡ διάκριση μεταξὺ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων⁸⁵.

γ) Στὴν πατερικὴ παράδοση.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας χαρακτηρίζεται, ὅπου ὑπάρχει, ἀπὸ ἔντονο ἀποφατισμό. Ὑπάρχει ἔντονη ἡ ἀδυναμία καθορισμοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Κατονομάζονται τὰ πράγματα καὶ δηλώνονται μὲ ὀνόματα⁸⁶. Ὁ Θεός, ὄντας ἀκατάληπτος, εἶναι ἀδύνατο νὰ γνωσθεῖ στὴν οὐσία Του καὶ γι' αὐτὸ ὁποιοδήποτε ὄνομα ἀδυνατεῖ νὰ Τὸν δηλώσει. Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση ἡ ἀνωνυμία εἶναι ἡ καλύτερη λύση ποὺ προτείνεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνό⁸⁷. Ὅποιοδήποτε, λοιπόν, ὄνομα δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ δηλώσει τὴ θεϊκὴ οὐσία: «ὄνομα τῷ ἀρρητῷ Θεῷ οὐδεὶς ἔχει εἰπεῖν» τονίζει ὁ Ἰουστίνος⁸⁸, ἐνῶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης συμπληρῶνει πῶς «ἡ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις ὀνόμασι, καθὸ ἐστὶ, μένει ἀσήμαντος»⁸⁹.

Ὅρισμένοι προτείνουν κάποια ὀνόματα ποὺ ἐκφράζουν τὸν Θεὸ μὲ σχετικὴ πληρότητα. Ἐτσι, ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ὅτι τὸ κυριότερο ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ «ὁ ὦν»⁹⁰. Ἐπίσης προτείνονται καὶ ὀνόματα ἀποφατικῆς σημασίας. Ὁ Μ. Βασίλειος, στὸν πρῶτο τοῦ λόγου κατὰ τοῦ Εὐνομίου, τονίζει: «ἐν τοῖς

83. PG 82, 571.

84. Ἑβραϊκά: *Γιαχβέ*. Στὴ σκέψη τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅσο ψηλότερα βρίσκεται ἓνας θεός, τόσο περισσότερα ὀνόματα ἔχει. Βλ. καὶ Ἰ. Καραβιδόπουλου, *Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολὲς πρὸς Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Φιλήμονα*, Θεσσαλονίκη 1981, 315.

85. Βλ. *Ἑβρ.* 1, 4: «ὅσα διαφορώτερον παρ' αὐτῶν κεκληρονόμηκεν ὄνομα».

86. Πρβλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *ὁ.π.*

87. *ὁ.π.*: «τὸ θεῖον ἀκατάληπτον ὄν, πάντως καὶ ἀνώνυμον ἔσται».

88. PG 6, 421B.

89. PG 32, 696A. Πρβλ. καὶ PG 45,760D: «ὄνομα τῆς θείας φύσεως σημαντικὸν οὐκ ἐμάθομεν».

90. PG 94, 836A: «δοκεῖ μὲν οὖν κυριώτερον πάντων τῶν ἐπὶ θεοῦ λεγομένων ὀνομάτων εἶναι ὁ ὦν». Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, τονίζει ὅτι ἀκόμη καὶ τὸ θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὴ θεία φύση καὶ οὐσία. Ἀντίθετα, ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης ὑποστηρίζει πῶς τὸ ὄνομα ποὺ σημαίνει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν ὑπόστασι τῆς θεϊκῆς οὐσίας εἶναι τὸ ἀγαθός. Βλ. PG 3, 585 κ.έ.

περὶ Θεοῦ λεγομένοις ὀνόμασι, τὰ μὲν, τῶν προσόντων τῷ Θεῷ δηλωτικά ἐστί· τὰ δέ, τὸ ἐναντίον, τῶν μὴ προσόντων ... ἄφθαρτον ... ἀόρατον ... ἀγαθόν ... δίκαιον»⁹¹. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἐξηγεῖ τὴν πληθώρα αὐτῆ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ θεωρώντας ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὶς ἀναρίθμητες πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίες του⁹². Τελικὰ ὁ Θεὸς «λεγόμενος ... ὧν δὲ ὡς οὐκ ἔχων ὄνομα γνωριστικὸν τῆς οὐσίας, ἀλλὰ πάσης ὑπερκείμενος τῆς ὀνομαστικῆς σημασίας»⁹³, τονίζει ὁ ἴδιος. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ κάθε ὄνομα, ἀπ' ὅπουδήποτε κι ἂν προέρχεται, δὲν ὑποδηλώνει τὴ θεία φύση, ἀλλὰ ἔχει ρόλο ἐρμηνευτικὸν⁹⁴. Πάντως, οἱ Πατέρες ποτὲ δὲν ἀσχολήθηκαν σχολαστικὰ μὲ τὸ νὰ βροῦν ὄνομα γιὰ τὸν Θεό. Ἐξάλλου, αὐτὸ διατύπωσε κι ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς λέγοντας: «τῆς οὐσίας αὐτοῦ (= τοῦ Θεοῦ) μὴ ἐκζητήσωμεν ὄνομα»⁹⁵ συμπτυνώνοντας σ' αὐτῆ του τὴν προτροπὴ ὅλη τὴν προγενέστερη πατερικὴ παράδοση καὶ προειδοποιώντας τοὺς μεταγενέστερους γιὰ τὴν ἀποτυχία μιᾶς ἀντίθετης προσπάθειας.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι σ' ὅλη τὴν παραπάνω πατερικὴ σκέψη ἐνυπάρχει ἔντονος θεολογικὸς στοχασμὸς. Οἱ Πατέρες χρησιμοποίησαν καὶ τὴ φιλοσοφία γιὰ νὰ καταδείξουν αὐτὸ ποῦ ἤθελαν τελικὰ νὰ διδάξουν. Ἔτσι, ἡ Στοὰ προσπάθησε νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν πολυθεΐα μεταφέροντας τὰ πολλὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων θεοτήτων σ' ἓνα θεό, τὸν Δία. Ἔτσι, ἡ πολυωνυμία ἔγινε ἔκφραση τῆς πληρότητας τοῦ εἶναι. Ἀντίθετα, στοὺς Πατέρες ἡ πολυωνυμία θὰ παραχωρήσει τὴ θέση τῆς στῆν ἀνωνυμία, γιὰτι κανένα ὄνομα δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσει στὸ ἐλάχιστο τὴν οὐσία τῆς θεότητος⁹⁶. Μὲ μιὰ λέξη, ὁ Θεὸς ὑπέρκειται τοῦ κόσμου καί, συνεπῶς, τῶν ὀνομάτων⁹⁷.

91. PG 29, 533C.

92. PG 45, 832A: «ὁ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ἡμῖν πολυώνυμος γίνεται κατὰ τὰς τῶν εὐεργεσιῶν ποικιλίας ὀνομαζόμενος, φῶς... ζωή... ὁδός».

93. ὁ.π., 873A.

94. Βλ. ὁ.π., 121A.

95. PG 94, 845B.

96. Συνεσίου, «Περὶ βασιλείας», PG 66, 1065C: «οὐδὲν οὐδαμῆ πέφηνεν ὄνομα τῆς οὐσίας ἀπτόμενον τοῦ θεοῦ».

97. Ἐρμᾶ, «Ποιμὴν», BEIP 3, 95: «τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ μέγα ἐστὶ καὶ ἀχώρητον καὶ τὸν κόσμον ὅλον βασιάζει».